

DR. OLÁH JÁNOS

Szülői munkaközösségek az 1948/49-es tanévben a Szegedi Tankerületi Főigazgatóságban

A felszabadulás után a széthullott közoktatásügyi igazgatást újból kellett szervezni. A kormányzat a tankerületek területi beosztását az 1935. évi VI. tv. 1. §-a szerint állította vissza. A tanügyigazgatás helyi hatóságai már az 1945. év első hónapjaiban megkezdtek működésüket. A tankerületi főigazgatók gondoskodtak arról, hogy a tanítás mindenhol megkezdődjék. Munkájukban támaszkodhattak egy spontán létrejövő mozgalomra, mely az iskolákat patronálta, segítette, s a későbbiekben a szülői munkaközösségek bázisát jelentette. A mozgalmat kezdetben a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége szervezte.

A segítséget kérő szó mindenhol meghallgatásra talált. A Szegedi Margit Utcai Állami Általános Leányiskola vezetése így fordult Szeged népéhez, volt tanítványokhoz, szülőkhöz:

„A háborús tömegbeszállások iskolánkat is súlyosan megrongálták és beszennyezték. Tisztaságra nevelendő magyar leányoknak szennyréteggel borított falak között, törtött ablakok mellett, vakolathiányos termekben kell tanulniuk.

Az államtól ez idő szerint elegendő segítséget nem kaphatunk, s nem segíthet rajtunk Szeged városa sem, mert anyagi helyzete a lehető legsúlyosabb. ... Bármely csekély összeget is kaptunk, köszönettel fogadjuk.”

Alakulásának ebben a kezdeti korszakában a mozgalom Szegeden is sokkal szélesebb társadalmi bázisra épült, mint később vagy napjainkban.

A család és az iskola kapcsolatának állami rendezését a VKM 43 300/1948. sz. rendelete oldotta meg, mely 1948. május 3-án jelent meg a sajtóban. A rendelet részletesen leírja a munka tartalmát, szervezeti formáját és kialakítandó munkamódszerét.

A rendeletet szükségszerűen követte a minisztériumban a III. ügyosztály, a Szülői Munkaközösségi Ügyosztály megszervezése. Az ügyosztálynak a létrejötte és a megyei referensi hálózat kialakítása komoly fejlődést jelentett a munka szempontjából. A tankerületi főigazgatók, az egyes iskolák igazgatói az oktató-nevelő munka szerves részének kezdték tekinteni a szülők körében végzett munkát.

1948. végén megalakult a Szülői Munkaközösségi Tanács a minisztérium, MNDSz, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége és Pedagógusok Szakszervezetének képviselőiből. Feladata a minisztériumi ügyosztály és a társadalmi szervek munkájának összehangolása volt. Az MNDSz és az ügyosztály súrlódásai miatt az ügyosztályt megszüntették, holott a hatékony állami vezetés egyik biztosítéka a mozgalmi munka eredményességének.

A VKM 1948. május 3-án kiadott rendelete után a szegedi tankerületben is hamarosan megalakultak a szülői munkaközösségek, melyeknek felépítése a következő volt iskolai szinten: 1 elnök, 2 alelnök, választmányi testület és az ún. intézőbizottság. A választmány tagjai hivatalból: az igazgató, valamennyi osztályfőnök, iskolaorvos, szociális gondozó; meghívottak az igazgató által kijelölt nevelők, az MNDSz és a Pedagógus Szakszervezet képviselői. Az egyes osztályok élén egy szülő állt osztályelnökként. Az intézőbizottságot ma újból kezdik felfedezni az egyes iskolák munkaközösségei (egy-egy akció lebonyolítására hozták létre).

Érdekes kép tárul az olvasó elé a Szegedi Tankerületi Főigazgatóság korabeli iratait olvasgatva. A legelső maga a dokumentumok papíryanagának minősége, külalakja: néhány iratot kézzel írtak, néhányat géppel – különböző színeket használva. A papír néha csomagolópapír volt, vagy valamilyen régi dossziéból szakították ki – minden összefüggött a korabeli papírhiánnyal.

A másik, ami első olvasásra észrevehető: a nagy érdeklődés az iskolai szülői értekezletek iránt. Általában a szülők 70–95 százaléka jelent meg az intézményekben, képviseltették magukat a különböző pártok, tömegszervezetek.

Az iskolák államosításának időszakában sokszor zajlottak – kiélezett formában is – politikai harcok az értekezleteken. Ezek a viták néha megzavarták az iskolák és a családok harmonikus együttműködését. Elmondható azonban, hogy a legtöbb értekezőlet a haladó erők fórumává vált. A Szegedi Állami Líceumban és Tanítóképző Intézetben Száraz Ferenc szülő éles határvonalat húzott a vallás és az azzal visszaélő politikai törekvések között. Dinnyés Lajos miniszterelnököt idézte: „A demokratikus katolikus-ságnak be kell látnia, hogy a hercegprimás olyan veszélyes a katolikus-ságra, mint a demokráciára.” (1948. nov. 4.) A Szegedi Állami Szent Imre Általános Fióiskola igazgatója, Bus Ferenc szerint (1948. jan. 22-én): „... az egyház úgy tünteti fel a dolgot, mintha újból katakombákba kellene járni.” Több iskolában a szülői értekezleten határozatot hoztak a szülők, melyben felkérték dr. Hamvas Endre megyéspüspököt, hogy bírja rá Mindszenty József hercegprimást a lemondásra, álljon élére annak a mozgalomnak, amely a magyar állam és a katolikus egyház közötti megegyezés megvalósítását tűzte ki célul. (A püspök egyébként a dokumentumok szerint megtagadta főnöke több uszító hangú körlevelének templomi kihirdetését.) A Mária-kongregációk, Szívárdák tevékenysége, Mindszenty politikai nézetei (nem ismerte el a Magyar Köztársaságot, a Habsburgokat akarta visszahozni, fellépett a földosztás ellen stb.) visszatetszést keltett a szülők többségében. Az ellenkezőjére is volt azonban példa a tankerületben. A Hódmezővásárhelyi Szent István Utcai Állami Általános Iskolában 1948. december 14-én egy szülő azt bizonygatta, hogy a katolikus papság nem végez demokráciaellenes propagandát. A gyűlés résztvevői tiltakoztak a felszólalás ellen. Erre a felszólaló és öt asszony távozott. Az iskolák államosítását, az iskolákból a fészületek eltávolítását a szülők a legtöbb iskolában megértéssel fogadták, azzal is egyetértettek, hogy az állam gondoskodott a volt felekezeti iskolák pedagógusairól, legtöbbjük nyugodtan taníthatott tovább.

A szülői értekezleteken megemlékeztek Leninről is. Az Állami Pedagógiai Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában (1949. jan. 22-én) egy pedagógus arra hívta fel a figyelmet, hogy Lenin továbbfejlesztette Marx és Engels munkásságát. A marxi elmélet nem dogma. Lenin szúrós szeme mögött humor bujkál.

Néhány iskolában a himnusz eléneklésével kezdték az összejöveteleket. A szülői értekezletek azonban nem üres ünnepek voltak. Az iskola és családok közötti kapcsolat élő, eleven kapcsolat volt. A tájékoztatás kétoldalúnak bizonyult a legtöbb iskolában. Az iskolák értesítették a szülőket az országos rendelkezésekről. Pl.: Tótkomlóson az I. sz. Erzsébet Utcai Állami Általános Iskola 1948. október 11-én ismertette a VKM 9500/1948. sz. rendeletét, mely a tanulók minősítésével és tanulmányi előrehaladásával foglalkozott. A „magaviselet és rendszeretet” helyett „magatartás” lett. A rendelet után három érdemjeggyel minősítettek: példás (3), jó (2), tőrhető (1). Az egyes tárgyak elsajátítását a következő érdemjegyekkel osztályozták: kitűnő (7), jeles (6), jó (5), közepes (4), elégséges (3), gyenge (2), elégtelen (1).

Nem volt könnyű a tanítók élete a tankerület területén. Erről tanúskodik egy 1948. november 8-án keltezett jegyzőkönyv Szentes-Alsórétről. Egy szülő hozzászólásában kifejtette, hogy tévedett, a szülőknek nem felügyeletet kell gyakorolniuk az iskola fölött,

hanem segíteniük kell munkáját. Egy szülő elnézést kért a tanítótól, hogy levélben feljelenette őt a felsőbb hatóságnál, ugyanis ő állítólag úgy olvasta, hogy a tanítás miniszteri utasításra fél 9-kor kezdődik. (A pedagógus ezután, újból felolvasta a rendelkezést.) A tanító előadta a szülőknek, hogy az iskola ívókannáját a visszavonuló hadsereg elvitte. Korábban kérte Szentés város elöljáróságát, hogy vegyenek kannát, de állítólag nem volt rá pénz. Így a sajátját használta. A szülői értekezleten kérte a szülőket, hogy ők adjanak össze pénzt egy kannára, melyből gyermekeik töltenek vizet poharaikba, de a szülők ezt elutasították, használja a tanító erre a célra továbbra is a sajátját. Az 1948. december 3-i szülői értekezleten még mindig a tanítás megkezdésének időpontja az egyik téma (ugyanitt). Néhány szülő újból elnézést kért, állítólag azt hallották, hogy más iskolában a tanítás 9-kor, negyed 10-kor kezdődik.

Egy másik külterületi iskolában (1948. okt. 10-én) a tanító kérte a szülőket, hogy a tanítást ne zavarják ügyes-bajos dolgaikkal. Itt is gondot okozott az ivás. Több gyerek oltotta szomját ugyanabból a pohárból. A pedagógus beszerzett egy csapos víztartó edényt, s kérte a szülőket, hogy vegyenek gyermekeiknek poharat.

Az előbbi esetek azonban kivételes példák voltak. Az iskolák többségében jó pedagógus-szülő kapcsolat alakult ki. A szülők, a tömegszervezetek, a társadalom segítségével nem indulhatott volna el a munka a tankerület iskoláinak a többségében, és szükség volt az évközi folyamatos segítségre is. Milyen munkákat végeztek a szülők, a helyi társadalom? A törmelék, a szemét elhordása, kőműves, asztalos munkák elvégzése (pl.: vakolás, festés, üvegezés stb.), az ehhez szükséges anyagok felajánlása (pl.: több helyen az egyes családok 5–20 kg meszet adományoztak a festés céljára, a munkát is ők végezték el), kiegészítették az iskolák tüzelőanyag-készletét, besegítettek a szén, a fa fuvarozásába (ez különösen nagy segítség volt a tanyai iskoláknál), bealajozták az osztályok padlóját, ajándékokat készítettek karácsonyra (kis játékok, babák, szaloncukor – akkor ezt is az egyes családok állították elő –, fehérneműk varrása, cipők javítása stb.).

Különböző akciók születtek: „Tisztasági hetek”, „Szabad Föld Téli Esték”, szabadművelődési előadások megszervezése, sok gyermekes családok támogatása, versenyek megszervezésében való együttműködés, az iskolák erkölcsi és anyagi támogatása stb. Nagy gondossággal, jól előkészített munkával indulhattak meg 1948/49-ben az ún. Szülők Iskolái – különösen a tankerület általános iskoláiban. Ezek fontos megjelenési formáit képezték a pedagógiai felvilágosító propagandamunkának. Korábban is voltak ilyen rendezvények, ettől a tanévtől lett azonban jellemző a gondos előkészítés.

Érdekesek, tanulságosak a korabeli SzMK munkatervék. A Szegedi Margit Utcai Állami Általános Leányiskola két hónapos munkaterve arról tanúskodik (1949. febr. 20-án keltezték), hogy SzMK otthont avattak fel: „... naplót fektettünk fel az ügyeletes szülő számára, hogy az aznap történt eseményeket, javaslatokat az iskola munkájába bekapcsolódó szülők rendszeresen bevezethessék. A szolgálatban levő szülők számára munkaköpenyt bocsájtunk rendelkezésre MNDSz forma szerint „Szülői segítőszolgálat” felirattal. A szülők munkája: uzsonnaosztás, a hiányzó gyermekek meglátogatása, segédkezés az iskola nevelő munkájában, a napközi otthon megszervezése, felszerelése, dekorálása.” A napközi otthon ügyeinek vezetésére az SzMK 3 tagú különbizottságot hozott létre.

A Békéscsabai Luther Utcai VI. sz. Állami Általános Iskola SzMK munkatervében (1948. okt. 15.) 20 feladatot soroltak fel. Pl.: dekorálás, mosdótálak vétele, mentőfelszerelés beszerzése, 1848-as hagyományok gyűjtése, táncsoport megszervezése, az iskola zászlójának beszerzése, az úttörőcsapat megszervezésében való segítség stb.

A szülők a legtöbb helyen lelkesen támogatták az úttörőcsapatok létrehozását. Az egyik iskolában egy szülő elmondta, hogy „a díszes cserkészruha a mi gyermekeink szá-

mára nem volt elérhető". A Szegedi Állami Szent Imre Általános Fiúiskola 432 tanuló-jából 418 jelentkezett úttörőnek. (1948. jan. 22-én keltezték a jelentést.)

Amit a Csanyteleki Központi Állami Általános Iskola igazgatója mondott 1948. novemberében, ma is aktuális: „Szomorúan láttam, hogy több helyen idegennek tartanak a szülők, mert, ha meglátogatók néhány tanítványt, nem oda vezetnek be, ahol a család tartózkodik, hanem az ún. tiszta szobába, ahová csak vendég vendég mehet be, a család tagjai csak alkalmanként. Nem tartom magam se idegennek, se vendégnek, hanem a gyermek és a család jóindulatú védőjének. Vezessenek be a kis meleg konyhába, ahol összezúfolódik a család, ahol a gyermek nyomorogva ír, olvas a nagyok tereferéi között. A jövő feladata, hogy tanuljuk meg lakni a lakást. Adjunk helyet, teret a gyermeknek!”

A VKM miniszteri osztálytanácsosa 1949. január 14-én kéri a tankerületek főigazgatóit, hogy intézkedjenek iskoláikban a következő témájú előadások megtartásáról: „Hogyan segítse elő a szülő gyermeke jobb tanulását?” A szegedi tankerületi főigazgató január 18-án utasította az iskolák igazgatóit, hogy számoljanak be az értekezletek megtartásáról a következő szempontok alapján: az iskola tanulóinak száma, a megjelent szülők száma, a hozzászólók száma, lényegesebb hozzászólások ismertetése stb. Az intézményekben a pedagógusok részben ma is aktuális nevelési-oktatási kérdésekről beszéltek. Pl.: sok szülő nem ismeri a gyermek életkori sajátosságait, néhány szülő elvárásai túlzóak, a gyerek elveszti önbizalmát, a verés káros, a közösségi élet nevelő hatása a tanulmányi eredményekben is megnyilvánul stb. Az Állami Pedagógiai Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában az igazgató iskolája („A cselekvés iskolája” a magyar neveléstörténetben) haladó hagyományaiból indult ki. Elmondta, hogy a tanulás nem ésszerűtlen megoldás, utánzás, másolás. Cselekvő, gondolkodó honpolgárokat akarnak nevelni a cselekedtetés útján. A tanítás a tanuló meglévő ismereteiből indul ki. Az igazgató beszámolt a szülőknek arról, hogy az úttörő „Tanulj jobban!” akció mintájára a nevelők meghirdették a „Taníts jobban!” mozgalmat.

Néhány helyen feleslegesnek tartották, hogy állandóan jelentéseket kellett küldeni a főigazgatónak. Erről tanúskodik dr. Hencz Aurél, Csanád vármegye tanfelügyelőjének a levele (1949. febr. 22-i keltezéssel) Szegedre: „... kérem Főigazgató urat, szíveskedjék a 14/1948. sz. min. tanácsi határozat A. p. 2. bekezdése (Magyar Közlöny 1948. évf., 84. sz.) alapján a megye általános iskoláinak *közvetlenül* kiadni (utasításait). Kénytelen vagyok ezt kérni részben racionalizálási szempontok miatt, részben pedig azért, mert hivatalom ellátmánya a körlevelek kiadásának a legnagyobb korlátozását kívánja meg. ... Vármegyémben... az igazgatók az iskolai és iskolán kívüli étellel kapcsolatban egy jelentést tesznek... így több idejük marad az érdemleges nevelői, oktatói munkára. ... Szerény véleményem szerint elegendő lenne, ha a szülői munkaközösségek működéséről a tanfelügyelőségek félévenként vagy évente küldenének jelentést.”

A megjelenő és elburjánzó bürokrácia azonban már tanügyigazgatási probléma. Nem tartozik vizsgálódási körünkbe.

A szülői munkaközösségekkel kapcsolatban összefoglalásképpen kijelenthető, hogy sokkal szélesebb társadalmi bázisra épült tevékenységük, mint később vagy napjainkban, más volt természetesen a társadalmi helyzet is, és mások voltak a társadalom megoldásra váró feladatai. A poros, sárguló iratokat olvasva a közösségért, a társadalomért való tennivágyás fogja el az olvasót. Ma is fontos feladatok várnak megoldásra, és ha a szülők és az iskola összefog egyenrangú nevelőtársként, akkor előrébb tudunk lépni.

- [1] Csongrád Megyei Levéltár Szegedi Tankerületi Főigazgatóság iratai. Szülői értekezletek 147-3. fk. - 1949.
- [2] Révai Józsefné-Ligetiné Verebély Anna: A szülői munkaközösség 30 éves történetéből. Budapesti Nevelő, 1975/2. 3-5. p.
- [3] Szabó G. Mária-Oláb János: A család és az iskola kapcsolatának vizsgálata. Pedagógiai Szemle, 1984/9. 915-919. p.
- [4] Oláb János: A szülői munkaközösség, az iskola harmadik közössége. Megjelent a „Kedves szülők” kötetben (Szerkesztette: Gácsér József), 59-63. p.
- [5] Domokos Zsuzsa: A szülőket meg kell nyerni. Köznevelés, 1979/39. 8. p.

Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában

A Módszertani Közlemények külön kiadványa az orosz nyelv oktatásához kíván segítséget nyújtani. A könyv célja kettős. Egyfelől a 4. osztályban beindult nyelvoktatás speciális igényeit kívánja kielégíteni. Ezt szolgálja a könyv *tanári kézikönyv* fejezete, mely az új tankönyv szisztematikus és didaktikus feldolgozásával könnyíti meg a 4. osztályban tanító tanárok munkáját. (Soltész Judit: Kézikönyv a 4. osztály tananyagának részletes feldolgozásához.)

A könyv másik célkitűzése a nyelvtanítás különböző területein végzett tanári munka segítése. Ezt a célkitűzést több tanulmány szolgálja.

A szerzői kollektíva meggyőződése szerint kiadványunkat nemcsak a 4. osztályban tanító kollégák forgathatják majd haszonnal, hanem a felsőbb osztályok tanárai is.

A szerzői kollektíva tagjai – az akadémikus egyetemi tanártól az általános iskolában tanító tanárig – arra törekedtek, hogy a tanulmányokban az elméleti és gyakorlati ismeretek szerves egységet alkossanak.

A kötet ára: 39 Ft. Megrendelhető postai levelezőlapon. Cím: Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hámán Kató u. 25.